

Európa a magyar királyság születésekor

A magyar koronázási paláston, amelyet Gizella királyné és a veszprémvölgyi apácák varrtak miseruhának, ott van arcképe első királyunknak, Szent Istvánnak is. Bizonyára akkor készült, mikor István még fiatal volt, mivel a kép még szakáll nélkül ábrázolja a magyar állam fundátorát. De már ekkor is, alig harminc évvel vállán, acéllá keményedett, félelmes komolyságot láthatunk arcán.

Egyike volt azoknak, akik korukat messze megelőzve, rettenetes magányban élték le életüket. Mindent, amit alkotott, saját magából kellett merítenie, s talán ez kovácsolta olyan keménnyé tekintetét.

Kortársai is elismerték nagyságát, egyedülvalóságát, azt, hogy már életében föltülemelkedett a székesfehérvári fapalota és az esztergomi várak mellől a keresztény Európa fölé.

Milyennek látták e kortársak István művét, az új keresztény magyar királyságot? A hűbériségbe görnyedt Európa régebbi keresztény államai éppen részekre tagoltságukból próbálnak kiemelkedni, amikor István egy új s minden addigittól független királyságot létesít Kelet és Nyugat határán, a pogány és keresztény kultúra határterületén. A X. századvégi Európában tűnik fel igazán Szent István munkájának nagysága a maga valóságában, s nem tulzás a kortársak állítása, ha István országát úgy látják, mint valami óriási keleti birodalmat és Istvánt, mint a kornak még a német császár mellett is leghatalmasabb uralkodóját.

Anglia éppen akkor állt a teljes szétesés és a normannoktól való megszállás előestéjén. (A normann Sven, Kanut és fiai uralma.) A Karoling utódállamok (Francia-, Olasz- és Németország) a hűbériséggé való átalakulás kaotikus éveit élte. A francia királyok hatalma a kis párisi grófságra terjedt, míg a német nép akkor még minden saját állam-, uralkodó- és országészmé nélkül, alig volt több, mint egy lassan öntudatosodó törzshalmaz. A német-római császárság sem volt más, mint névleges uralmi keret, amellyel legfeljebb egy-egy uralkodó egyéniség tudott valamit kezdeni.

A legkülönösebbnek látszik az, hogy a németiség ennyire hiján volt egy sajátmagából sarjadó országészménynek, uralmi formának, sőt — önnön egyéniségének is! Mit jelentett a németiség számára a római birodalmi eszme? Ez adta meg neki az egységnek valamilyen laza keretét s némi öntudatát. Ez viszont azt jelentette, hogy a németeknek egy lényegében egészen idegen országészményre, főméltóságra volt szükségük ahhoz, hogy népi létük, laza törzsi életük, tájegységeik formátlan halmazza fölé legalább valamilyen egység gondolat emelkedjék s négy századot pazarol el arra, hogy egy merőben idegen eredetű és formájú főhatalom kedvéért igája alá hajtsa, impériuma alá fogja az átvett uralkodóeszmé születési földjét: Itáliát.

Ilyen körülmények között látjuk igazi nagyságában és a maga

jelentőségében a mi István királyunk óriási művét; hogy abban az államban és állameszményben nép, nemzet, ország, államhatalom, uralkodó főhatalom azt az egységes rendszert alkotják, amelyet Európában később csak a francia állam tudott először megvalósítani.

Bizonyos, hogy nem lehet az egységes modern állam tiszta megvalósítását Szent István idejére visszavezetni, hiszen az ő királysága patrimoniális személyi hatalom volt, majdnem teljesen közjogi vonások nélkül, de éppen az a rendkívüli benne, hogy a Szent István által lerakott alapokra, mint természetes képződmény, csak ez létesülhetett és következhetett. Ez az államgondolat: lényegesen és gyökeresen magyar, amely tökéletes egységet biztosított, s a központi hatalom ellen nem emelkedhetik semmiféle mozgalom. A magyar király uralma kizárólagos, azonban anélkül, hogy kényurasággá lett volna s hogy ne adott volna teret a nemzeti élet fejlődő autonóm erőinek. Mindez kizárólag a magyarságra épült, annak természetes erőivel töltött ki egy zárt egységet, de ugyanakkor nem tagadta meg azon területen élő más nemzetiségek életének és sajátos formáinak erkölcsi jogosultságát.

A magyarság politikai és jogászai gényusa nem hiába kapcsolta össze elválaszthatatlanul a magyar államgondolatot Szent Koronájával, mindaz, amit koronája kifejez és megtestesít: valóban az ő hatalmából és koncepciójából származott, Szent István személyiségéből.

De érdekes lesz összehasonlítani Szent István koronájának belső tartalmát a többi európai népek »koronaival«, vagyis uralmukkal s a hozzája kapcsolódó népek és országok sorsával.

Igy mindjárt itt van a csehek koronája, amelyet Szent Vencel kapott. A cseh nép története igen sok fejlődésbeli hasonlóságot mutat a miénkkel: a nemzetté és állammá való alakulásuk is ugyanolyan módon történt, mint a miénk s ezzel egyidőben. Mégis: a cseh korona nem olyan időtálló, mint a miénk, mert hamarosan feladja önelvűségét s odaolvad a német császárok tartományi koronáinak sorába s választófejedelemséggé engedi a cseh királyságot. Ezzel szemben a mi koronánknak mindig lényege volt, hogy nem engedett és nem engedhetett maga fölé más főhatalmat, legföljebb maga mellé, egyenrangúan. Lényeges tartalma tehát az, hogy nem válhat soha hűberré, — éppen német hűberré soha. De lényege az is, hogy mindig a magyar nép önállóságával és önelvűségével kell azonosnak lennie, így büvölte és büvöli maga köré kilencszáz esztendő minden magyarjának szívét, akaratát, hősiességét és vértanúságát, mint első hordozójának idejében s első viselőjének!

A másik korona az Árpádokkal annyiszor összeházasodott lengyel Piastoké. Ennek tulajdonsága az, hogy éppen a saját nemzetével szemben nem tudta megtartani a főhatalom felségét és szentségét; alárendeltségbe jutott nendi tulhatalmával szemben s mint afféle szabadkirályválasztó nemesi köztársaság szimbóluma hanyatlott el és került az orosz cárok muzeumába.

Hiányzott az univerzalitás, az egész nép fölött való uralom küldetésének öntudata a Nemanják szerb koronájából is. Ezzel szemben mindig voltak részuraknak. A szerb nép önálló törzsi fejedelemségek-

ben élt, főhatalmuk nem egyszer engedte őket a magyar bánságok uralma alá is, nem tartva hivatásának azt — mint a magyar korona —, hogy az *egész* nép fölött uralkodjék. A délszláv egység kései megvalósulása még máig is ezzel küzd: történelmi és helyi széthuzó törekvésekkel.

Ime, csakis ezek figyelembevételével lehet igazán értékelni a szentistváni uralmi koncepció valóságos műremek voltát, hatalmas terjedelmét, arányos egészét. Mert hiába került hozzánk a királyságeszmény, mint gondolat, látjuk — mint az előbbi példák mutatják — mennyire *más* formákat is ölthetett volna. Viszont *azt* a formát, amelyben megvalósult, Szent István adta meg, az ő elképzelését tartották szemük előtt ivadéakai, a többi magyar trónra kerülő uralkodók valamennyien, utánozzák, ebben a szellemben történik a törvényalkotás, az ő egyéniségének vonásai és koncepciója szellemében lesz koronájának uralma erkölcsi tartalmával *küldetés* az *egész* magyarság felett való hatalom jegyében, a hatalom transzcendens jellegével, a magyar önletnek soha fel nem adásával és semmiféle más uralom eszméjének alá nem rendelésével, — s azonkívül az első *modern* állam. Szent István koncepciója szerint az uralom magyar, de ez az uralom tudja magát olyannak, hogy nincs szüksége pusztán az »egytynelvű ország« partikularitására, mert keretei között megbirja más népek életét is.

Mai életünkben, amely annyira ellentmond a szentistváni gondolatnak, nincsen más vigasztalásunk, mint az, hogy az ő koncepciója annyira egységes, örök és aktuális, hogy vonzóerői soha nem semmisülhetnek meg, hogy mindmáig is él és aktív erőnek tekintik éppen odakünn, ahol olyan igazságtalanul mondtak ítéletet alkotásáról! Ma már tudják bíránk is, hogy a kilencszázados szentistváni gondolat és alkotás megbénításával olyan szerves alkotórészt mozdítottak meg Európa épületében, amelynek meglazulása veszedelembé sodorhatja magát az egész épületet is. Látják már, hogy itt, Szent István magyar államának helyén végre végleges és nyugodt állapotokat kell teremteniök, hogy megszűnjön a Dunamedence veszedelmes tüzfészek lenni, ahonnan kipattanó szikrák lángbaboríthatják egész Európát is.

Ennek az új rendezésnek pedig vissza kell adnia a Duna—Tisza, a Kárpátoktól övezett medencének a maga politikailag, földrajzilag, gazdaságilag és kultúrtörténetileg megalapozott egységét, mégpedig nem a *nyelvi* egység alapján, amely a háború óta anachronizmus lenne, hanem úgy, ahogyan ezt első szent királyunk évszázadokra megalapozta, megadván minden itt élő népnek a magáét, de őket összefogva a közös védelemre a hatalmasabb szomszédok ellen és összefogva őket a közös európai kulturmunkára, tiszteletben tartva mindegyiknek nemzeti birtokállományát és életszükségeit.

Eszünkbe jut itt a nagyszerű Csete István jezsuita atya írása, aki Szent István vonásait kívánva megrajzolni a egyszerű és tüzes magyarságában az tetszett neki legjobban, hogy első nagy királyunk: *magyar volt!* A történetíró páter, aki 1703-ban írta meg művét, — amikor még mélyen ott élt a magyarságban a hún-magyar azonosság volta, — többek között ezeket mondja: »Ime, hitnek Fundátorát...

nem adott Isten mást, mint Atyánkfiát: hogy amint nemzetünkben szarmazott Egy, aki írta magát Isten Ostorának, és azt, aki mint üstökös csillag rettentette a világot; ugyanazon nemzetből most támaszta Királyi Apostolt... Szent Istvánban s ő olyan magyar, akire az *Isten vokolt!*»

Magyar történelem: magyar élet!

(Hogyan tanítsuk, hogyan kell ismernünk és ismertetnünk a történelmet?)

Irta: KOPPÁNY ISTVÁN

Sulyos a helyzetünk, kétségbeejtő!... Már semmi jót sem várhatunk!... Halljuk sokaktól, lépten-nyomon. Sok magyar tévedt erre, a főként a nemzet szempontjából, végzetes utra. S az ifjuság vezetőinek, de a nemzet vezéreinek sem lehet ma fontosabb feladata a reményvesztettek istápolásánál, a jövőbe vetett hit újra elhíntésénél és meggyökereztetésénél, mert akármennyire is nehéz fellegek járnak Hazánk egén: Magyarország él és — élni fog, ha — csak a lelkek legmélyén is — maradt egy-egy szikrája a magyar élnikararásnak!

S vajjon dörgő hangú, felületes, az érzékekre és érzelmekre is csak rövid ideig ható órák szónoklatokkal, ünnepi beszédekkel és írásokkal érhetünk-e el valamelyes számottevő eredményt? Vajjon elég-e, ha gyermekeinknek, tanulóinknak, olvasóinknak, vagy hallgatóinknak rózsaszínű szemüveget készítünk, amely még legnagyobb hibáinkat is erénynek, vagy legfeljebb valami fatális véletlennek mutatja? Szerencsénk, hogy a ma csalódásoktól már erősen edzett embere már meg sem igen hallgat, vagy olvas el ilyen beállítású dolgokat. Ma az egyik legsúlyosabb magyar nagybőjt, vagy ha úgy tetszik: tél napjait éljük, amely ciharthat még nagyon sokáig, ha végre nem tartunk általános mestervizsgálatot és bünbánatot és nem teszünk erős fogadást, hogy a magyar tavasz érdekében semmiféle áldozatoktól, munkától és erőfeszítésektől vissza nem riadunk — a legnagyobb magyar lelkeletével, aki ma is arra tanít, hogy „minden áldozat kicsiny ahhoz képest, amit a Hazának kívánni joga van!“... S ami a pap kezében a biblia, az kell, hogy legyen, elsősorban minden magyar pedagógus és szülő számára, a magyar történelem könyve is. Innen kell meritenünk erőt, energiát és utmutatást, — őszintén előtárva a nemzeti multat, amely szinte az élő példa erejével int a hibák kerülésére és buzdít a helyes ut követésére!

A magyar történelem: a magyar élet, olyan, mint a természet élete. Tavasz, nyár, ősz és tél váltakoznak itt is, ott is. Csak egy „kis“ különbség van a kétféle változás között, — a nemzet életének évszakai korántsem váltják egymást olyan időközökben, mint a